

NOVI UDŽBENIK IZ POMOĆNIH POVIJESNIH ZNANOSTI

Vicko KAPITANOVIĆ, *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*,
Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split, 2012., 643 str.

Knjiga *Povijesna vrela i pomoćne povijesne znanosti* autora Vicka Kapitanovića namijenjena je prije svega kao udžbenik studentima povijesti za proučavanje pomoćnih povijesnih znanosti. No ona donosi metode koje se koriste u historiografskom istraživanju, zbog čega može biti od koristi i znanstvenicima.

Prvi dio knjige objašnjava što je povijest kao znanstvena disciplina, čime se bavi i što obuhvaća u svojim istraživanjima. Tako se objašnjava i definira što je narativna ili pripovjedačka povijest, poučna ili pragmatična povijest, zatim genetička te strukturalna ili integralna historiografija. Pored toga, u prvom se dijelu knjige razjašnjava koji su znanstveni

pristupi potrebni u tumačenju povijesnih vrela. Naime, onima koji se namjeravaju baviti istraživanjem povijesnih događaja, objašnjava se koje su metode istraživanja potrebne pri iščitavanju povijesnih vrela (ili izvora). S obzirom na vrstu i dostupnost povijesnoga gradiva, na tom se mjestu navode i analiziraju važnije zbirke vrela za hrvatsku povijest, i to one koje pripadaju općim zbirkama, zatim hrvatskim zbirkama i ostalima koje se odnose na hrvatske krajeve, te priručnim zbirkama.

Drugi dio knjige obuhvaća pregled povijesnog razvoja pomoćnih povijesnih znanosti, koje su se razvijale usporedo s razvojem povijesne znanosti (historiografije), ali bez zajedničkog imena. Naime, temelji prvim pomoćnim povijesnim znanostima u Europi položeni su proučavanjem arheologije, diplomatike i paleografije u XVII. stoljeću, dok se od XVIII. stoljeća pod imenom povijesnih znanosti označavaju različite znanosti koje mogu poslužiti povjesničaru u istraživanju prošlosti. U Hrvatskoj je razvoj pomoćnih povijesnih znanosti intenzivno započeo tek nakon Drugog svjetskog rata.

U nastavku knjige svakoj je povijesnoj znanosti posvećeno jedno poglavlje, sveukupno njih četrnaest, i to u obliku pregleda njihova razvoja u Europi, a zatim i u Hrvatskoj. Daju se primjeri povijesnih vrela koja, po njihovu sadržaju i namjeni, treba proučavati uz pomoć prikladne pomoćne povijesne znanosti. Na taj način moguće je razumjeti važnost neke pomoćne povijesne znanosti i njezine primjene u povijesnom istraživanju.

Najprije se prikazuje "Historijska geografija i kartografija" (43 – 59), pri čemu se objašnjava važnost reljefa, klime, putova, zatim pomorski i kopneni promet, granice i njihov utjecaj na stvaranje povijesne geografije te proučavanje povijesnih karata kao vrsta povijesnih izvora. U posebnom se poglavlju prikazuje "Genealogija ili rodoslovlje" (71 – 89). U njemu se daje pregled arhivskih vrela za istraživanje genealogije, istraživanje dokumenata i raščlamba dobivenih podataka iz izvora u vidu tablica i grafikona za pregledniji prikaz tih podataka. Metode pak koje se koriste za precizno određivanje vremena u kojem se neki povijesni događaj zbilo, dio su posebne pomoćne povijesne znanosti "Kronologije" (91 – 109).

U opisu "Paleografije" (111 – 176) kao pomoćne povijesne znanosti napravljen je poduži uvod u kojem se naglašava posebna važnost te pomoćne znanosti upravo stoga što se odnosi na pisane dokumente. Paleografija povjesničaru pomaže da odgonetne stare tekstove i razriješi kratice koje se ponekad u velikom broju nalaze u njima, te mu omogućuje da prepozna kulturno središte i okruženje u kojem je neki rukopis nastao. Pored toga, poznavanje paleografije olakšava otkrivanje načina kojima je neki rukopis dospio na neko određeno mjesto i promjena koje su u tekstu izvršili prepisivači. Stoga autor baš ovdje detaljno prikazuje važnost starih rukopisa, sredstava kojima se pisalo i tehnika koje su se koristile u pisanju, oblike pisama (poput beneventane, gotice, humanistike itd.) te razumijevanje kratica i brojeva. Izdvojeno razmatra razvoj novovjekovnog latiničkog pisma te posebna hrvatska pisma: glagoljicu i hrvatsku ćirilicu (bosančicu ili bosanicu).

Posebno zanimljiva povijesna pomoćna znanost opisana u ovoj knjizi jest "Kriptografija" (tajnopis) (177 – 186). Naime, metode koje ova pomoćna povijesna znanost koristi odnose se na dešifriranje tajnih pisama i ostalih vidova pisanih poruka koje su se prenosile signalizacijom ili preko glasnika. Upotreba tajnog pisma posebno se odnosila na pisanu korespondenciju u državnoj diplomaciji i vojsci. U tumačenju službenih dokumenata, osobito državnih i crkvenih isprava, od pomoći je povjesničaru "Diplomatika" (187 – 208). U njoj se iznose pravila koja se moraju primjenjivati pri tumačenju sadržaja svake javne isprave i njezina obilježja. Kako je svaka službena isprava bila ovjerena pečatima, postoji posebna povijesna pomoćna znanost koja se bavi proučavanjem državnih i crkvenih pečata, a naziva se "Sfragistika, sigilografija ili pečatoslovlje" (211 – 222). Proučavanjem povijesti kodeksa i rukopisa kojima su pisani tijekom srednjeg i ranomodernog razdoblja bavi se pomoćna znanost "Kodikologija" (223 – 232).

O mjerama koje su se u razdoblju srednjega i ranoga novog vijeka koristile u svim područjima života bavi se pomoćna povijesna znanost "Metrologija" (235 – 243). U knjizi

Osvrti i prikazi

se posebno prikazuju mjere koje su se u tim povijesnim razdobljima koristile u Hrvatskoj. Proučavanjem stilske izgleda tekstova u povijesnim vrelima, poput onomastike, antroponima i toponima, bave se "Egdotika i filologija" (245 – 261). Na istome mjestu autor objašnjava važnost filološkog pristupa tekstovima i tekstualnoj kritici. Arhivima kao institucijama u kojima se čuvaju povijesni dokumenti, zatim načinima na koje se pohranjuje arhivsko gradivo te pristupima koji omogućuju njegovo korištenje bez oštećenja, bavi se "Arhivistika" (263 – 272).

Novac u prošlosti kao povijesno vrelo proučava pomoćna povijesna znanost "Numizmatika" (277 – 298). Kako tumačiti značenje srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih grbova pokazuje "Heraldika ili grboslovlje" (299 – 320). U knjizi se opisuju i načini na koje heraldika proučava grbove u hrvatskome grboslovlju. Napokon, postoji i posebna povijesna znanost koja se bavi proučavanjem značenja zastava, a zove se "Veksikologija ili zastavoslovlje" (321 – 330).

Na kraju, treba naglasiti da ova knjiga donosi veliki broj primjera povijesnih vrela (izvora) i literature, na temelju kojih autor otkriva doprinos hrvatskih znanstvenika u razvoju pomoćnih povijesnih znanosti: njima su se, naime, služili prilikom transkripcije tih dokumenata i tumačenja njihova sadržaja.

Božena Glavan, prof.